

Vabariigi valitsus, Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium

03.02.2025

Olles tutvunud Fermi Energia poolt esitatud väikese modulaarse tuumajaama rajamise riikliku eriplaneeringu algatamise taotluse avalike materjalidega, toob keskkonnaühendus Eesti Roheline Liikumine välja taotluse mitmed sisulised puudused. Nendest lähtuvalt soovitame kõnealuse eriplaneeringu algatamise taotluse praegusel kujul tagasi lükata. Struktureerime oma tagasiside vastavalt REP algatamise määrusele:

§ 2. Nõuded riigi eriplaneeringu algatamise taotlusele

(1) Riigi eriplaneeringu algatamise taotluses esitatakse järgmised andmed

- 5) kavandatava ehitise ja seda teenindavate ehitiste kasutamise otstarve, sellega seotud tegevuse kirjeldus ja ehitise toimimise tagamise eelduseks vajalikud tingimused;

Väikese modulaarse tuumajaama rajamise **möödapääsmatuks eelduseks** on litsenseeritud lõpliku disaini olemasolu. Fermi Energia poolt välja valitud GE Hitachi BWRX-300 reaktor ei ole täna veel mitte ühegi riikliku regulaatori poolt litsenseeritud. Litsenseeritud ei ole ka ühtegi alternatiivset disaini, seega ei ole võimalik valida protsessi käigus “parimat võimalikku tehnoloogiat”, kuna kõik variandid on hetkeseisuga võimatud. Tulevikus võib olukord muutuda, aga ei pruugi - ka protsessis tänaseks kõige kaugemale jõudnud BWRX-300 puhul on näiteks Kanada tuumaregulaator teinud rida tõsisid tehnilisi ettekirjutusi, mis vajavad veel veenva lahenduse väljatöötamist ([link](#)). Tuumajaama eriplaneeringu kontekstis korrektse tehnoloogiavaliku tegemise tingimuseks peaks olema vähemalt kahe erineva väikereaktori litsenseeritud disaini olemasolu, mis ideaalis oleks aktsepteeritud ka loodava Eesti tuumaregulaatori poolt (kelle otsustuspõhimõtted võivad erineda Kanada regulaatori omadest). Seega ei ole taotluses esitatud kõik ehitise toimimise tagamise eelduseks vajalikud tingimused.

- 7) kavandatava ehitisega eeldatavasti kaasnevate asjakohaste majanduslike, kultuuriliste, **sotsiaalsete** ja looduskeskkonnale avalduvate mõjude kirjeldus;

Taotluses on esitatud **eksitav informatsioon** välja valitud kandidaat-alade kohalike kogukondade seisukohtades, ignoreerides nii Mahu ja Letipea külaseltside kui ka Ida-Virumaa paljude elanike selget avalikku vastuseisu. Seega on eeldatavate sotsiaalsete mõjude kirjeldus sihilikult puudulik.

- 11) vajaduse korral **riski-** ja **finantsanalüüs**;

Avaldusest puudub vajalik riskianalüüs, kuigi tekstis viidatud ENMAKi alusuuringutes on selgelt esile toodud, et tuumaenergeetika on võimalikest alternatiividest konkurentsilt suurima riskiga energiatootmisviis. Riskianalüüs on eriti kohane just BWRX-300 puhul, kuna sama tehnoloogia eelkäijateks on näiteks ekstreemsetes ilmastikuoludes alt vedanud Fukushima tuumajaama avariilised reaktorid. Määramatust lisab ka kõnealuste tehnoloogiate ebaküpsus, nagu on märgitud taotluses endas: “on liiga vähe andmeid praktikas realiseeritud SMR tehnoloogiate kohta” (lisa 14, Tuumaenergeetika keskkonnamõju hindamisest, lk 22).

- 12) vajaduse korral **muu asjakohane teave**.

Puudulikult on käsitletud kasutatud tuumkütuse käitlemise teavet, ära on vaid toodud lause: “On oluline selgelt piiritleda tuumajaama opereeriva ettevõtte ja riigi roll nii tuumajaama opereerimise

käigus kui ka jaama demonteerimisel tekkivate radioaktiivsete jäätmete käitlemisel ja hoiustamisel.”

Selline selge piiritlemine tuleks teha enne eriplaneeringu algust, sest vastasel korral võib ettevõtte protsessi käigus taganeda seotud kohustustest ja jätta jäätmekäitluse ebaproportsionaalselt suures mahus riigi kanda. Erinevates tuumaenergiat tootvates ELi liikmesriikides on tuumajaamade ja kasutatud tuumkütuse dekomisjoneerimiseks vajalikust rahast keskmiselt olemas 52%, mõnes riigis aga vaid 4% (Euroopa Komisjon, tabel 29), ning jaamad on lähenemas sulgemisele.

*(2) Juhul kui riigi eriplaneeringu koostamise taotluse esitaja ei ole valitsusasutus, esitatakse lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 1 loetletud andmetele planeeringu koostamise ja sellega **kavandatu elluviimise, sealhulgas käigushoidmise, tagamiseks:***

- 1) juriidilise isiku puhul andmed taotleja omandistruktuuri, tegeliku kasusaaja, majandustegevuse sisu, **majandusvõimekuse, rahastamisallika ja teistes riikides tegutsemise kohta;**

Fermi Energia on meedias välja öelnud, et kahe reaktoriga tuumajaama ehitamine maksab 3 miljardit eurot. Senise statistika järgi on tuumajaamade rajamise eelarved paisunud vähemalt kaks korda. Selliste summade kõrval on hetkel kaasatud mõni miljon eurot selgelt ebapiisav majandusvõimekus, et kõnealune suurprojekt ilma riigi toetuseta lõpuni viia.

Avaldus mainib ELi rohetaksonoomia rahastusvõimalusi, kuid sellel pole mingit seost Fermi Energia projektiga järgmistel kümnenditel, kuna taksonoomia näeb toetuskõlbulike tuumaprojektide puhul ette mitmeid täiendavaid nõudeid. Eestis peaks enne projekti algust juba olemas olema töötav lõppladestus madal- ja keskmise radioaktiivsusega jäätmetele ning kinnitatud konkreetne plaan kõrgradioaktiivsete jäätmete lõppladustamiseks - lähikümnendite vaates puuduvad mõlemad.

Eriplaneeringu algatamise otsustamisel palume arvestada, et Fermi Energia poolt väljastatud garantiikiri eriplaneeringu märkimisväärsete kulude katmiseks võib jääda ilma rahalise katteta. Meedia vahendusel on selgunud, et ettevõtte finantsseis on ebastabiilne - on esinenud maksuvõlga ning investorite huvi jahtumist.

- 3) **kaasrahastaja olemasolu korral punktides 1–2 nimetatud andmed ka kaasrahastaja kohta.**

Taolise kapitalimahuka, kõrgete riskidega ning suure poliitilise mõjuga projekti puhul on avalikkusel ülioluline teada, millised riigid, ettevõtted või eraisikud seda kaasrahastavad, ning milliste finantsallikate poole on taotlejal projekti käigus veel plaanis pöörduda. Kuna rahastust puudutav lisa on märgitud ärisaladuseks, ei ole siin võimalik teha läbipaistvat otsust. Kõigi projekti rahastajate, sh väikeaktsionäride andmed peaksid enne otsustamise protsessi saama avalikuks.